

Plan antibiotica aanpak pluimveesector 2016 – 2020

Dit plan is opgesteld door de werkgroep antibiotica pluimveesector. De werkgroep ressorteert onder het bestuur van AVINED.

In de werkgroep antibiotica pluimveesector zijn de volgende organisaties vertegenwoordigd: Land- en Tuinbouw Organisatie / Nederlandse Organisatie van Pluimveehouders (LTO/NOP), Nederlandse Vakbond Pluimveehouders (NVP), Centrale Organisatie Broedeieren en Kuikens (COBK), Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie (NEPLUVI), Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren (Anevei), Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie (Nevedi), Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) en AVINED. Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) is adviseur van de werkgroep.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Antibiotica aanpak pluimveesector 2009 - 2015
  - 2.1 Stand van zaken
  - 2.2 Resultaten
3. Antibiotica aanpak pluimveesector 2016 - 2020
  - 3.1 Relatie diergezondheid, dierenwelzijn en antibiotica
  - 3.2 Antibioticaresistentie
  - 3.3 Keten en sector
    - 3.3.1 Ketenbenadering
    - 3.3.2 Sectorontwikkelingen
    - 3.3.3 Veterinair sectoronderzoek
  - 3.4 Bedrijven
    - 3.4.1 Gedifferentieerde aanpak
    - 3.4.2 Benchmarking
  - 3.5 Soorten antibiotica
    - 3.5.1 Derde keus
    - 3.5.2 Tweede keus
  - 3.6 Registratie, rekenmethode en borging
    - 3.5.1 Registratie
    - 3.5.2 Rekenmethode
    - 3.5.3 Borging
    - 3.5.4. Verbetering databank CRA
4. Knelpunten en aandachtspunten
  - 4.1 Randvoorwaarde
  - 4.2 Regelgeving en handhaving
  - 4.3 Middel gerelateerde aandachtspunten

Bijlage 1 Bedrijfstypen in de Nederlandse pluimveesectoren

Bijlage 2 Maatregelen pluimveesector antibiotica 2009 - 2015

1. Inleiding

De pluimveehouderij streeft naar een hogere diergezondheid op de bedrijven, een lager antibioticagebruik en als gevolg daarvan een vermindering van de resistentie tegen antibiotica. De pluimveesector heeft in de periode 2009 - 2015 met succes het antibioticagebruik verminderd. Bij vleeskuikenbedrijven is het gebruik ten opzichte van 2009 met 65% gedaald. Het gebruik van humaan kritische middelen is met 94% gedaald sinds 2011. Het verminderen van het gebruik heeft bijgedragen aan de reductie van antibioticaresistentie in de pluimveehouderij.

De pluimveesector heeft in dit sectorplan een vervolgbeleid opgesteld met als doel het gebruik van antibiotica te optimaliseren en verder terug te dringen zonder dat daarmee de gezondheid en het welzijn van pluimvee onnodig in het geding komt. In het vervolgbeleid wordt ingezet op kennisvergaring over antibioticaresistentie. Deze focus is belangrijk omdat op dit moment nog niet volledig duidelijk is in welke mate een daling van antibioticagebruik leidt tot een daling in antibioticaresistentie. Hierover geven verschillende onderzoeken verschillende resultaten. De pluimveesector zet in op onderzoek naar effectieve interventie maatregelen in de pluimveeketen om resistentie gericht terug te dringen en op onderzoek naar de relatie tussen humane resistentie en resistentie in de pluimveehouderij om overdracht van resistentie naar de mens te kunnen beperken.

De pluimveesector heeft een innovatieagenda opgesteld die nauw aansluit bij de ambitie om tot een verdere verlaging van antibioticagebruik en van antibioticaresistentie te komen. Randvoorwaarde voor deze agenda is dat er weer een instrument komt om collectief onderzoek te financieren.

Belangrijk voor het succes van de uitvoering van het vervolgbeleid is draagvlak in de sector. Voor het behoud van draagvlak is het noodzakelijk om, waar mogelijk, de huidige knelpunten op te lossen. De pluimveesector staat achter het antibioticabeleid, maar ervaart in de praktijk knelpunten die een verdere reductie van het gebruik soms kunnen frustreren. De praktische uitvoerbaarheid moet worden verbeterd en er is behoefte aan een helder handavingskader. Bedrijven die keer op keer aantonen met een laag antibioticagebruik toe te kunnen, moeten beloond worden. Centraal bij dit alles staat een zorgvuldige en restrictieve toepassing van antibiotica onder de regie van de dierenarts.

De pluimveesector is een sector die zeer internationaal opereert. Het grootste deel van de productie wordt geëxporteerd naar buurlanden, andere landen binnen de EU of bestemmingen buiten de EU. Nederland behoort internationaal tot de voorlopers in de aanpak van antibiotica. Een aanpak die op de korte termijn voor individuele bedrijven concurrentienadelen met zich mee brengt. Het behoud van een goede concurrentiepositie voor de Nederlandse bedrijven blijft belangrijk in de vervolgaanpak antibiotica.

In dit plan van aanpak antibiotica 2016-2020 wordt beschreven hoe de pluimveesector de komende jaren verder werkt aan verantwoord antibioticagebruik en verdere reductie, wat moet leiden tot verminderde resistentie. Er wordt gemeld waar de sector nu staat en hoe de sector daar is gekomen. De aandachtspunten en knelpunten, zoals naar voren zijn gekomen, worden beschreven. Het concept plan 2016-2020 is in hoofdstuk 3 verder uitgewerkt onder de pijlers 'antibioticaresistentie', 'keten en sector', 'bedrijven', 'soorten antibiotica' en 'registratie, rekenmethode en borging'.

2. Antibiotica aanpak pluimveesector 2009 - 2015

2.1 Stand van zaken

In het ABRES-convenant van eind 2008 zijn afspraken gemaakt over de antibiotica aanpak in vier grote veehouderijsectoren. Voor de pluimveesector betrof dit in eerste instantie de vleeskuikensector. De aanpak is vervolgens uitgebreid naar andere (deel)sectoren, zoals de legsector, de kalkoensector en andere schakels in de vleeskuikensector. De situatie in de pluimvee(deel)sectoren is divers. De pluimveesector staat daarom voor een aanpak op maat. Door actuele monitoring van het antibioticagebruik kan de sector de resultaten nauwgezet volgen en, waar nodig, de aanpak snel aanpassen. De sector heeft de maatregelen uit het convenant uitgevoerd, uitgebreid naar andere sectoren en tussentijds geregeld aangescherpt. In bijlage 1 staat een overzicht van de verschillende soorten bedrijven in de pluimveesectoren. In bijlage 2 staan de in de periode 2009 - 2015 getroffen maatregelen. Veel maatregelen, waaronder de reductie aanpak voor individuele vleeskuikenbedrijven, zijn opgenomen in de kwaliteitsregelingen van de pluimveesectoren. De overheid heeft ervoor gekozen deze aanpak aan de sector over te laten. Het gaat om normering, indeling van bedrijven en maatregelen bij bovengemiddeld gebruik en veelgebruik.

De antibiotica aanpak is in 2008 opgesteld en wordt begeleid door de AVINED-werkgroep antibiotica pluimveesector. De aanpak is dynamisch en wordt dus geregeld bijgesteld. De vervolgaanpak wordt in samenwerking met de overheid vastgesteld.

2.2 Resultaten

Hieronder staat per deelsector (zie bijlage 1) het resultaat¹ van het antibioticabeleid over de periode 2009 - 2015. De pluimveesector maakt jaarlijks een gedetailleerde rapportage van het antibioticagebruik in de verschillende deelsectoren. De rapportages zijn te vinden op www.avined.nl. Sectors en diersoorten verschillen aanzienlijk van elkaar. Het vergelijken van absolute getallen tussen sectoren is weinig zinvol. Doel is per (deel)sector te komen tot een verantwoord en laag gebruik van antibiotica.

- Vleeskuikenbedrijven: het totale gebruik van antibiotica bij vleeskuikens is sinds 2009 gedaald met 65%² van 34,5 dd/dj naar 12 dd/dj in 2015. Het gebruik van derde keus middelen (voor de mens kritische middelen) is sinds 2011 met 94% gedaald en het gebruik van tweede keus middelen is gedaald met 60%.
- Opfokbedrijven vleessector: bij opfokbedrijven is de antibiotica aanpak later gestart. In 2014 bleek het antibioticagebruik (18 dd/dj) en het derde keusmiddelengebruik te zijn gestegen ten opzichte van 2013. Het gebruik van antibiotica is in 2015 met 24% gedaald naar 14 dd/dj. Het gebruik van derde keus middelen is in 2015 gedaald met 31% ten opzichte van 2014.
- Vermeerderingsbedrijven vleessector: het gebruik van antibiotica bij de vermeerderingsbedrijven is laag en stabiel en ligt rond de drie dd/dj. Het derde keus middelengebruik in 2015 is ongeveer 0,5 dd/dj en vertoont een dalende trend. De sector zet in op een verdere verlaging van dit derde keus middelengebruik.
- Pluimveebedrijven in de legsector: het gebruik van antibiotica bij alle pluimveebedrijven in de legsector is erg laag. Het gebruik lag in 2015 op 1,5 dd/dj. Dit is iets hoger dan vorig jaar (1,1 dd/dj), maar het betreft incidenteel gebruik. Het gebruik van derde keus middelen is nagenoeg nul.
- Kalkoenbedrijven: het gebruik van antibiotica in de kalkoensector is in de periode 2011 t/m 2014 gedaald met ruim 46% naar 41 dd/dj. In 2015 is het gebruik gestegen naar 45 dd/dj. Het derde keus middelen gebruik nam flink af en daalde nog licht in 2015.

¹ Resultaat in hoogte van het antibioticagebruik berekend volgens de sectormethode (behandeldagen per dierjaar).

² De sectorcijfers zijn sinds 2011 afkomstig van alle vleeskuikenbedrijven. De gegevens van 2009 en 2010 zijn verkregen door een vrijwillige monitoring van dierenartsen (over ongeveer 50% van de vleeskuikenbedrijven). De indruk bestaat dat de bedrijven die hieraan deelnamen al lager in het antibioticagebruik zaten dan bedrijven die niet deelnamen. Dit betekent dat de daling van het antibioticagebruik in de werkelijkheid groter kan zijn dan hier is vermeld.

3. Antibiotica aanpak pluimveesector 2016 - 2020

De pluimveesector is ervan overtuigd dat nog stappen gezet kunnen worden om tot een lager en beter gebruik van antibiotica te komen via een combinatie van praktische maatregelen, (praktijk)onderzoek, innovatie en stimulering van ontwikkelingen binnen de pluimveeketen. De sector blijft volgen of maatregelen niet ten koste gaan van diergezondheid of dierenwelzijn. Het is niet exact duidelijk tot op welk niveau het gebruik van antibiotica verder kan worden teruggedrongen en in welk tempo. De pluimveehouderij wil een betere gezondheid van dieren op de bedrijven, een lager antibioticagebruik en als gevolg daarvan een vermindering van de resistentie tegen antibiotica. Beleid moet niet alleen gericht worden op vermindering van antibioticagebruik maar ook op ontwikkeling van kennis over het ontstaan van resistentie en daarmee inzicht in effectieve interventie maatregelen ter vermindering van resistentie. Vanwege grote verschillen tussen deelsectoren is maatwerk nodig. Het is van groot belang dat de schakels in eenzelfde productiekolom met elkaar samenwerken. Het verminderen van het vóórkomen van resistente bacteriën in de eindproducten van de vlees- en legsector is een gedeelde verantwoordelijkheid.

In hoofdstuk 4.1 is een randvoorwaarde gemeld voor de uitvoering van de vervolg aanpak. Zonder instrument voor collectieve financiering van onderzoek zal er geen goede uitvoering kunnen worden gegeven aan deze vervolg aanpak. Onderstaand vindt u de inzet voor de antibiotica aanpak 2016 - 2020 in de pluimveesector.

3.1. Relatie diergezondheid, dierenwelzijn en antibiotica

Diergezondheid draagt bij aan een duurzame veehouderij. Een verbetering van de diergezondheid leidt tot minder inzet van antibiotica en een beter dierenwelzijn. De pluimveesector heeft daarom een meerjarig onderzoeksprogramma van veterinaire praktijkonderzoek opgesteld. Dit onderzoek moet resulteren in kennis die de Nederlandse pluimveehouderij in staat stelt om op een voor mens en dier veilige en gezonde manier te produceren. Het programma betreft de leg- en vleessector, omvat sector overschrijdende thema's en gaat zowel over onderzoek als kennisverspreiding. De volgende onderwerpen in het programma hebben een directe link met het gebruik van antibiotica: *Escherichia coli*, *Histomonas melaegridis*, *Enterococcus cecorum*, darmgezondheid en Coccidiose (zie onderdeel 3.3.3). Daarnaast wordt nog ander veterinaire praktijkonderzoek uitgevoerd dat ten algemene hygiëne en diergezondheid in de pluimveehouderij ten goede komt.

In de pluimveesector bestaat zorg over een toename in ziekte en sterfte en daaraan gerelateerd een verminderd dierenwelzijn door de bereikte reductie in het gebruik van antibiotica. Het ontbreekt de sector echter aan harde gegevens om dit te onderbouwen. In een recent rapport van de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) wordt in feite hetzelfde geconstateerd. De wetenschappelijke literatuur over de effecten van het huidige antibioticabeleid en de beschikbare cijfers uit de praktijk zijn nog te beperkt. De pluimveesector stelt daarom in 2016 een plan op om meer inzicht te krijgen in de sectorale relatie tussen het verminderde gebruik van antibiotica en dierenwelzijn en diergezondheid.

De aanpak 2016 – 2020 is een integrale aanpak. Verbetering van diergezondheid, samenwerking tussen partijen in de keten, sectorontwikkelingen (o.a. marktconcepten en uitkomstsystemen) en optimaliseren van het gebruik van antibiotica zijn belangrijke punten om tot een beter en lager gebruik van antibiotica te komen zonder dat dierenwelzijn en diergezondheid in het geding komen.

3.2 Antibioticaresistentie

Het doel van een lager antibioticumgebruik is minder antibioticaresistentie bij pluimvee en daardoor minder risico vanuit de pluimveesector voor antibioticaresistentie bij de mens. De reductie van het antibioticumgebruik leidt in de pluimveesector tot een vermindering van antibioticaresistente bacteriën, waarbij het er op lijkt dat de relatie tussen de vermindering van het gebruik van antibiotica en de reductie van antibioticaresistentie bij vleeskuikens minder sterk is dan bij andere dieren³. In de vervolgaanpak antibiotica 2016 - 2020 wil de sector meer kennis opdoen over antibioticaresistentie en over meer gerichte maatregelen binnen de keten. De sector (mede-)financiert een aantal projecten op het gebied van antibioticaresistentie. Gedurende de looptijd van het vervolgbeleid wordt geregeld geëvalueerd of nader onderzoek of nadere maatregelen nodig en haalbaar zijn.

3.2.1 Monitoring kennis over en analyse van antibioticaresistentie

De pluimveesector wil - nog meer dan nu het geval is - met deskundigen uit het humane veld, veterinaire deskundigen en deskundigen uit de pluimveesector de bestaande kennis over antibioticaresistentie (waaronder ESBL's) specifiek bij pluimvee samenbrengen, analyseren en beoordelen. Daarbij zal een ketenanalyse worden gemaakt, gericht op praktische interventie maatregelen op bedrijfs- en ketenniveau. De pluimveesector richt hier een aparte werkgroep voor op die de pluimveesector zal adviseren. De werkgroep zal na de zomer 2016 worden opgestart.

3.2.2 ESBL attributie onderzoek

Dit vierjarige project valt binnen het 1health4Food programma en richt zich op de bijdragen van de verschillende dierlijke productieketens aan de blootstelling van mensen aan ESBL's. De resultaten zijn van belang om te komen tot een goede onderbouwde aanpak van antibioticaresistentie. Dit onderzoek wordt gefinancierd door overheid en bedrijfsleven. Het pluimveebedrijfsleven draagt evenredig bij aan de financiering via het Fonds Pluimveebelangen.

3.2.3 Project ESBL interventie

Dit vierjarige project binnen het 1health4food programma is gericht op het formuleren van een lijst met mogelijke prioritaire interventie maatregelen in de gehele pluimveevleesketen. Bedrijven uit de pluimveesector zijn medefinancier van dit project. De collectieve financiering vanuit de pluimveesector is voor 2015 niet van de grond gekomen en is voor 2016 een knelpunt, vanwege het ontbreken van het collectieve instrument.

Project ESBL-interventie pluimvee (1H4F)	
Looptijd	2016 t/m 2020
Participanten	Fokkerij, collectieve pluimveesector, EZ-DLO
Kosten / financiering	€ 1.405.000. Financiering door: <ul style="list-style-type: none"> - de pluimveesector collectief: € 235.000 - individuele partijen in de pluimveesector (incl. in kind): € 415.000 - EZ (DLO): € 755.000
Status	Project loopt sinds 2015. Collectieve financiering pluimveesector onder voorbehoud (zie: 4.1.)

3.2.4 Monitoring AB-resistentie op pluimveebedrijven

De pluimveesector wil een herhaling uitvoeren van de nulmeting op het gebied van ESBL's op vleeskuikenbedrijven. Met deze monitoring kan worden bekeken of de inspanningen van de sector op het gebied van antibiotica-reductie op bedrijfsniveau geleid hebben tot een lagere prevalentie of dat een andere aanpak van resistente bacteriën noodzakelijk is. Inmiddels is vernomen dat ook de uitvoerders van de nulmeting gestart zijn met een herhalingsonderzoek in 2016. De sector is hier bij betrokken als klankbord, maar niet als financier.

³ Het SDa expertpanel heeft onderzoek gedaan naar monitoringscijfers van antibioticaresistentie en verbruikscijfers van antibiotica. Een conclusie was dat een daling van het antibioticumgebruik leidt tot een daling van de antibioticaresistentie, maar dat deze relatie bij pluimvee duidelijk minder sterk is dan in andere veehouderijsectoren. Recent onderzoek van het Amphia ziekenhuis naar de prevalentie van verschillende ESBL-typen bij patiënten én naar ESBL-besmetting van kippenvlees suggereert een duidelijk verband tussen de sterke reductie van het antibioticumgebruik in de pluimveehouderij en de duidelijk lagere prevalentie van / besmetting met ESBL's.

3.2.5 Landelijke monitoring AB-resistentie in bacteriële ziekteverwekkers

In Nederland wordt al geruime tijd een landelijk actieve monitoring op antibioticaresistentie in commensale bacteriën uitgevoerd en gerapporteerd (MARAN). Een landelijke monitoring voor veterinair relevante bacteriële ziekteverwekkers ontbreekt. GD is in 2015 bij pluimvee een pilot gestart waarin getracht wordt om voor de bacteriële ziekteverwekkers landelijke antibiogrammen op te stellen. Met deze informatie kan op lange termijn een meer gerichte inzet van middelen worden gerealiseerd en kan het gebruik van niet werkende middelen worden voorkomen. Inzicht wordt verkregen in welk effect veranderingen in antibioticumgebruik hebben op de gevoeligheid. Dit is ook belangrijk voor vroegsignalering van mogelijke veranderingen in antibioticaresistentie in de toekomst, waardoor interventies mogelijk worden om gevoeligheid te behouden. Besloten is om dit project door te zetten in de periode 2016 – 2020. De werkgroep antibiotica pluimveesector adviseert over dit project. De sector is niet betrokken bij de financiering.

GD, VMDC en KNMvD werken inmiddels aan een projectvoorstel voor de totale Nederlandse dierhouderij om een compleet landelijk dekkend beeld verkrijgen van antibioticaresistentie in veterinair relevante bacteriën.

3.3 Keten en sector

3.3.1 Ketenbenadering

- Ketenoptimalisering door informatiedeling
In de reguliere vleeskuikenhouderij kan het delen van informatie tussen de schakels in de keten helpen bij het realiseren van een laag antibioticumgebruik. Partijen in de sector (slachterij, fokkerij, broederijen) zijn met het ministerie van Economische Zaken een project gestart om het gebruik van antibiotica bij reguliere vleeskuikens verder te verlagen via het verzamelen van data in de verschillende schakels van de keten en de uitwisseling van deze data tussen de schakels. Dit moet leiden tot ketenoptimalisatie en - naast een lager gebruik van antibiotica - ook tot een beter rendement. Dit project is onderdeel van de innovatieagenda en medegefinancierd door de pluimveesector. Het gaat hier qua pluimveebedrijven om de schakels opfok, vermeerdering en vleeskuikens.

Project Gezonde pluimveevleesketen: 2016 t/m 2018	
Looptijd	2016 t/m 2018
Participanten	slachterij, fokkerij, broederijen, pluimveebedrijven (opfok, vermeerdering, vleeskuikens)
Kosten / financiering	€ 741.000. Financiering door: <ul style="list-style-type: none"> – de pluimveesector collectief: € 273.000 – individuele partijen in pluimveesector (incl. in kind): € 113.000 – ministerie van Economische Zaken: € 356.000
Status	Project loopt sinds 2015. Collectieve financiering pluimveesector onder voorbehoud (zie: 4.1.)

- Nadere analyse sectorale data
De databank CRA bevat informatie over het antibioticumgebruik op bedrijven en de redenen voor dit gebruik. Bij elk gebruik is de diagnose geregistreerd evenals de onderliggende koppelbeelden. In de databank KIP is informatie beschikbaar over alle bedrijven en dierverplaatsingen tussen schakels. Met deze data en (mogelijk) data uit andere bronnen zal in de vervolgaanpak meer aandacht gegeven worden aan analyses over de relaties tussen het antibioticumgebruik / dierziekteproblemen in een bepaalde schakel (opfokbedrijven of vermeerderingsbedrijven) en het antibioticumgebruik / dierziekteproblemen in latere schakels (vermeerderingsbedrijven of vleeskuikenbedrijven) in de productieketen. Ook de vraag wat het niet gebruiken van antibiotica in de voorschakels betekent voor antibioticaresistentie in de latere schakels komt daarbij aan de orde. In de tweede helft van 2016 wordt een projectplan opgesteld. De uitvoering wordt nog ingevuld. Financiering door de pluimveesector.
- Bij vleeskuikenbedrijven, opfokbedrijven en kalkoenbedrijven in verschillende antibioticacategorieën zal in 2016 onderzoek worden gedaan naar kritische succes- en faalfactoren (zowel technische als sociale factoren) om meer handvatten te krijgen voor verbeteringen op bedrijven. De factoren worden gebruikt in een coachingstraject voor bedrijven die een structureel hoog gebruik hebben. Uit het project antibioticavrije ketens is bij vleeskuikens al een lijst met factoren geformuleerd. Aandacht voor deze factoren helpt bij zorgvuldig gebruik.

Als er generieke handvatten uit dit project komen, dan zullen deze binnen de sector worden besproken en - waar mogelijk - worden uitgerold. Het projectplan, de uitvoering en financiering worden nog ingevuld.

3.3.2. Sectorontwikkelingen (innovatie)

In de pluimveesector vindt innovatie plaats op verschillende plekken in de keten, ook bij het houden van dieren, in ontwikkeling van stalsystemen en bij broederijen. Deze innovaties hebben vaak te maken met bedrijfsmanagement en met gezondheid van de dieren en hebben daarom invloed op het gebruik van antibiotica. De Nederlandse pluimveesector exporteert het grootste deel van haar producten. Veel gaat naar ons omringende landen, maar ook naar landen (ver) buiten Europa. Een goede concurrentiepositie is erg belangrijk. Voor de Nederlandse markt zien we snelle ontwikkelingen naar andere concepten met wat lagere bezetting en wat trager groeiende rassen. Ook dit heeft invloed op het gebruik van antibiotica in de sector.

– Marktconcepten

In de reguliere vleeskuikenhouderij is een laag antibioticumgebruik mogelijk. Bij ruim 60% procent van de stalkoppels reguliere vleeskuikens in 2014 is geen antibiotica ingezet. Het is echter ook duidelijk dat het gemiddeld gebruik van antibiotica bij concepten met trager groeiende rassen veel lager ligt dan het gemiddeld gebruik van antibiotica bij reguliere vleeskuikenbedrijven. Er worden steeds meer dieren opgezet binnen concepten met een trager groeiend ras. De variatie in deze concepten is groot. Een toename van het aantal kuikens in deze concepten zal leiden tot een lager antibioticumgebruik in de pluimveesector. De pluimveesector wijst er nadrukkelijk op dat de markt hier zijn werk moet doen. Van buitenaf opgelegde normen zonder bijbehorende marktvraag leiden slechts tot verplaatsing van productie naar het buitenland.

– Systemen rond uitbroeden en uitkomen van kuikens

Een ontwikkeling is dat er meer innovatieve concepten zijn rond het uitbroeden van broedeieren. Er zijn broederijen die water en voer eerder beschikbaar stellen aan kuikens. Er worden ook steeds vaker broedeieren uitgebreed in de stal in verschillende systemen, waarbij de eendagskuikens na de uitkomst beschikking hebben over voer en water en waarbij het transport van eendagskuikens wegvalt. Deze ontwikkelingen kunnen leiden tot een betere gezondheid van de kuikens en minder antibioticumgebruik.

3.3.3 Veterinair sectoronderzoek

Voorkomen is beter dan genezen. Onderzoek naar verbetering van diergezondheid kan invloed hebben op de hoogte van het antibioticumgebruik. De sector laat in de periode 2016 - 2020 veterinair praktijkonderzoek uitvoeren op het gebied van diergezondheid, waarbij gekeken is naar specifieke ziekteverwekkers die een grote betekenis hebben voor de pluimveesector. Het betreft onder andere onderzoek naar *Escherichia coli*, *Histomonas meleagridis*, *Enterococcus cecorum*, *Clostridium perfringens* (darmgezondheid) en Coccidiose. Deze werkvelden passen ook bij de diagnoses die worden gesteld bij het voorschrijven van antibiotica. Verbetering op deze terreinen moet leiden tot verbetering in diergezondheid en in gebruik van antibiotica. Dit onderzoek wordt volledig gefinancierd door de pluimveesector. Een deel van dit onderzoek is eerder gestart, maar is in 2015 stil komen te liggen vanwege het ontbreken van een instrument voor collectieve financiering (zie 4.1). Onderstaand zijn de projecten vermeld voor de periode 2016 – 2020. De uitvoering van onderstaande onderzoeken ligt bij de Gezondheidsdienst voor Dieren.

1. Onderzoek naar diagnostiek, pathogenese, preventie en bestrijding van <i>Escherichia coli</i> peritonitis syndroom (EPS)	
Looptijd	2016 t/m 2020
Kosten / financiering	€ 800.000, volledige financiering door de pluimveesector collectief
Status	Project ligt stil en wordt na verkrijgen AVV in 2016 weer opgestart.

2. Onderzoek naar de preventie van histomonosis bij kalkoenen en kippen en de betekenis van <i>Histomonas</i> infecties bij vleesreproductiekippen	
Looptijd	2016 t/m 2020
Kosten / financiering	€ 750.000, volledige financiering door de pluimveesector collectief
Status	Project is in oktober 2015 gestart en wordt tijdelijk vanuit Fonds voor Pluimveebelangen gefinancierd. Voorzetting voor de periode 2016 -2020 onder voorbehoud van verkrijgen AVV.

3. Onderzoek naar aanvullende diagnostiek voor Enterococcus cecorum infecties bij vleeskippen en vervolgonderzoek naar de pathogenese van deze infecties	
Looptijd	2016 t/m 2020
Kosten / financiering	€ 510.000, volledige financiering door de pluimveesector collectief
Status	Project is in oktober 2015 gestart en wordt tijdelijk vanuit Fonds voor Pluimveebelangen gefinancierd. Voorzetting voor de periode 2016 -2020 onder voorbehoud van verkrijgen AVV

4. Verbetering van de darmgezondheid door onderzoek naar diagnostiek van subklinische necrotiserende enteritis (SNE) door Clostridium perfringens en onderzoek naar de pathogenese van deze aandoening	
Looptijd	2016 t/m 2020
Kosten / financiering	€ 700.000, volledige financiering door de pluimveesector collectief
Status	Project is in oktober 2015 gestart en wordt tijdelijk vanuit Fonds voor Pluimveebelangen gefinancierd. Voorzetting voor de periode 2016 -2020 onder voorbehoud van verkrijgen AVV

5. Onderzoek naar een betere preventie van Coccidiose bij vleeskuikens door de optimale inzet van anticoccidiosemiddelen en vaccins	
Looptijd	2016 t/m 2020
Kosten / financiering	€ 770.000, volledige financiering door de pluimveesector collectief
Status	Project ligt stil en wordt na verkrijgen AVV in 2016 weer opgepakt (zie 4.1.)

3.4 Bedrijven

Onderstaand de activiteiten in de vervolgaanpak die met name te maken hebben met de individuele bedrijven.

3.4.1 Gedifferentieerde aanpak

De aanscherping van de aanpak op individuele bedrijven is gericht zijn op bedrijven in de rode categorie en op bedrijven in de oranje categorie. Voor bedrijven in de groene categorie zouden in de aanpak meer positieve prikkels moeten komen.

- Er worden nieuwe normen vastgesteld voor de antibioticacategorieën rood (actieniveau), oranje (signaleringsniveau) en groen (streefniveau) voor vleeskuikenbedrijven. Bedrijven krijgen daardoor mogelijk eerder te maken met maatregelen dan nu. De sector wil de nieuwe normen minimaal tot 2020 vastleggen. De pluimveesector zal op basis van de nieuwe normen de eigen bijbehorende gedifferentieerde aanpak op bedrijven evalueren. De nieuwe benchmarkwaarden zullen begin 2017 worden ingevoerd met terugwerkende kracht tot 01-01-16.
- Vleeskuikenbedrijven die structureel in het rood zitten (drie halfjaarlijkse beoordelingen in het rood) zullen in 2016 via de kwaliteitsregeling IKB Kip verplicht een aangewezen, externe begeleider moeten inhuren op eigen kosten. De rol van de externe begeleider is om samen met de pluimveehouder en met deskundigen (bijv. dierenarts, voerleverancier en kuikenleverancier) een plan te maken hoe het bedrijf uit de rode categorie kan komen. Deze maatregel geldt vanaf februari 2016. Deze aanscherping wordt na een jaar geëvalueerd om te kijken of bijstelling nodig is.
- De sector zal een analyse doen naar de aantallen bedrijven in het rood. In 2016 geldt in IKB Kip, naast de maatregelen voor bedrijven die structureel in het rood zitten, een zwaardere sanctionering (tot aan uitsluiting uit IKB Kip toe) voor rode bedrijven die niet (tijdig) een gestructureerd verbeterplan opstellen.
- IKB-vleeskuikenbedrijven in de oranje categorie zullen een verbeterplan moeten maken om tot een lager antibioticumgebruik te komen. Deze maatregel is inmiddels in werking getreden.
- In 2016 wordt ingezet op een beloningsaanpak, waarbij gepoogd wordt pluimveebedrijven met een langdurig laag antibioticumgebruik voordelen te geven in de administratieve / controlerende / handhavende sfeer. Deze voordelen moeten nog en uitgewerkt worden. Hierbij is ook steun nodig van de overheid (zie 4.2.3).

- Er zijn veel verschillende manieren om te komen tot een lager en beter antibioticumgebruik. Samenwerking tussen dierenarts en pluimveehouder is een van de basisprincipes van de aanpak en zorgt voor maatwerk per bedrijf. Een van de succesfactoren in de antibiotica aanpak is een verdergaande samenwerking, waarbij ook experts (erfbetreders) in en buiten de keten op bedrijfsniveau meer betrokken worden. De pluimveesector zet in op verdergaande samenwerking op bedrijfsniveau met name bij bedrijven met een hoger antibioticagebruik.

3.4.2 Benchmarking

- Alle pluimvee(deel)sectoren met een meer dan incidenteel antibioticumgebruik krijgen een benchmarkrapport. In 2014 heeft de pluimveesector ook een proefbenchmark uitgevoerd voor de leveranciers van vleeskuikens en de leveranciers van diervoeders voor vleeskuikens over 2013 op basis van het antibioticumgebruik van hun klanten. Vanaf mei 2016 zullen deze benchmarkrapporten jaarlijks worden opgesteld. Er zal een benchmark worden gedaan naar kuikenmerk (ras). De eerstvolgende benchmark voor diervoeder- en kuikenleveranciers betreft gegevens over 2014 en 2015. De benchmark moet leiden tot meer bewustwording en meer actie op het gebied van antibiotica bij individuele diervoederleveranciers, kuikenleveranciers en fokkerijbedrijven.
- In de kalkoensector bestaat geen Nederlandse kwaliteitsregeling. Er is dus geen kapstok om een reductie-aanpak voor individuele bedrijven aan op te hangen. De kalkoensector heeft afgesproken om op basis van de nieuwe benchmarkwaarden van de SDA de kalkoenbedrijven te beoordelen en bedrijven in een hogere categorie aan te sporen op vrijwillige basis extra maatregelen te nemen. Hiermee wordt in 2016 een start gemaakt.
- Opfokbedrijven (groot)ouderdieren: in 2015 zijn verschillende maatregelen voor opfokbedrijven doorgevoerd in overleg met de fokkerijorganisaties, de opfokorganisaties, de bedrijven en de dierenartsen. Deze deelsector zal in 2016 benchmarkwaarden vaststellen, bedrijven indelen in categorieën en bedrijven in het rood aansporen verbeteringen aan te brengen. Indien dit geen resultaat heeft, kunnen maatregelen opgenomen worden in de IKB-Kip regeling.
- Vermeerderingsbedrijven (groot)ouderdieren: het gebruik van antibiotica bij deze bedrijven bedraagt drie dd/dj. Vanaf 2016 worden deze bedrijven individueel geïnformeerd over hun antibioticascoring met daarbij een onderverdeling naar eerste, tweede en derde keus middelen.

3.5 Soorten antibiotica

De pluimveesector bestaat uit meerdere, soms kleine (deel)sectoren. Dit betekent dat voor sommige aandoeningen in deelsectoren geen of slechts beperkt eerste keus middelen geregistreerd zijn. Deze middelen kunnen om verschillende redenen soms ook niet (goed) werkzaam zijn. Dit betekent dat het gebruik van tweede en derde keus middelen soms ter voorkoming van sterfte of dierenleed noodzakelijk is. De aanpak naar soort antibioticum is maatwerk per deelsector. De sector informeert de individuele bedrijven in de jaarlijkse sectorale rapportage en in de individuele benchmarkrapporten over de hoogte van het gebruik van derde, tweede en eerste keus middelen en vergelijkt dit gebruik met het gemiddelde gebruik in de sector. Overigens worden bij pluimvee alleen antibiotica geleverd na een klinische inspectie en een diagnose door de dierenarts.

3.5.1 Derde keus middelen

Het gebruik van derde keus middelen is fors gedaald in de pluimveesectoren. In enkele deelsectoren is het gebruik nog te hoog, mede vanwege specifieke veterinaire problematiek en het niet beschikbaar zijn van andere werkzame keuze middelen of noodzakelijke entstoffen. De pluimveesector wil op termijn naar een situatie waarbij derde keus middelen enkel incidenteel, onder strikte voorwaarden en bij bepaalde aandoeningen gebruikt kunnen worden om dierenwelzijnsproblemen te voorkomen. Sommige (deel)sectoren zijn het doel dicht genaderd. Per deelsector worden maatregelen op maat getroffen om deze situatie op termijn te kunnen realiseren. De plannen hiertoe worden in 2016 ontwikkeld en in 2016 wordt ook gestart met de uitwerking. Dit geldt voor de kalkoensector en de voor de opfokbedrijven in de vleessector.

3.5.2 Tweede keus middelen

Via de formularia van de KNMvD wordt ingezet op eerste keus middelen. Per aandoening is vermeld welke middelen eerste keus zijn, welke middelen tweede keus en welke middelen derde keus. In sommige deelsectoren is niet altijd voor iedere aandoening een eerste keus middel beschikbaar. Ook zal, als een eerste keus middel niet werkt, een tweede /derde keus middel ingezet moeten worden. Soms betekent dit (beduidend) meer inzet van antibiotica. Via het project 'landelijke antibiogrammen' zal meer inzicht worden verkregen in de 'landelijke' resistentie per aandoening / antibioticum (zie onderdeel 3.2.5 en 4.3).

- Het gebruik van tweede keus middelen bij vleeskuikens is – naast het feit dat het derde keus middelen gebruik bijna is uitgefaseerd - flink gedaald in de periode 2009 - 2015. Het is belangrijk om verdere reductie zo veel mogelijk bij de tweede keus middelen te realiseren.
- Het tweede keus middel colistine wordt gezien als een kritisch middel. Bij pluimveebedrijven in de vleessector is dit gebruik minimaal. In de legsector, waar het antibioticumgebruik ten algemene zeer laag is, worden middelen met colistine incidenteel ingezet en zijn weinig alternatieven voorhanden. De pluimveesector en de pluimveedierenartsen nemen in 2016 in de kwaliteitssystemen IKB Kip en IKB Ei een maatregel om elke inzet van colistine te laten volgen door een analyse van pluimveehouder en dierenarts hoe de inzet van colistine in de toekomst te voorkomen.

3.6 Registratie, rekenmethode en borging

De registratie van antibiotica door de dierenartsen vindt plaats in de door de overheid aangewezen databank CRA. De pluimveesector financiert de databank CRA en de wijzigingen in en het onderhoud van de databank. Ook analyses voor het beheer van de database en het informeren van de individuele bedrijven via benchmarkrapporten worden door de sector gefinancierd. Deze activiteiten worden voortgezet en uitgebreid in de periode 2016 – 2020.

Databank CRA en benchmarkrapporten	
Doel	Verkrijgen van een volledig en actueel overzicht van alle antibioticavoorschriften, antibioticaleveringen en de redenen voor de voorschriften (diagnoses en koppelbeelden) ten behoeve van het monitoren van het gebruik van antibiotica, het monitoren van de resultaten van de aanpak, het verbeteren van de aanpak, het informeren en benchmarken van bedrijven en het verzorgen van publieke verantwoording.
Looptijd	Binnen dit plan: 2016 -2020
Participanten	AVINED (beheerder), GD (uitvoerder), EZ (aanwijzen databank en vaststellen tarieven)
Kosten / financiering	€ 1.500.000, gemiddeld € 300.000 per jaar. Financiering door alle bedrijven in de pluimveesector.
Status	Loopt

3.6.1. Registratie

Dierenartsen in de pluimveesector melden alle voorgeschreven antibiotica, alle geleverde verpakkingen, de bijbehorende diagnoses en de klinische beelden op basis waarvan de diagnose (mede) is gesteld in een centrale databank (CRA). De pluimveebedrijven melden alle aanvoer van dieren, alle verplaatsingen van dieren en alle afvoer van dieren in een centrale databank (KIP). Deze databanken zijn gekoppeld. De antibioticaregistratie wordt uitgevoerd in alle pluimveesectoren (vlees, leg, kalkoen) met uitzondering van de eendensector. Dit komt omdat de eendensector relatief klein is, eenden robuuste dieren zijn en het gebruik van antibiotica in deze sector erg laag is. Besloten is om desondanks in 2016/2017 het lage gebruik van antibiotica in deze sector inzichtelijk te maken.

3.6.2 Rekenmethode

De pluimveesector heeft in de periode 2008 - 2015 het antibioticumgebruik berekend op basis van een eigen rekenmethode met behandeldagen. De SDA heeft het antibioticumgebruik sinds 2011 berekend via een methode uitgaande van de geleverde kilogrammen. In 2015 heeft de pluimveesector in overleg met de SDA besloten vanaf 1 juli 2016 over te gaan op de rekenmethodiek van de SDA, waarbij voor de berekening van de eigen getallen per (deel)sector en de getallen op individuele bedrijven een correctie naar behandelgewicht nodig is. De pluimveesector voldoet hiermee aan de wens van derden om te komen tot een uniforme (maar beduidend meer gecompliceerde) rekenmethode.

De wijziging zal voor enkele individuele bedrijven leiden tot indeling in een andere antibioticumcategorie. De wijziging gaat in vanaf 1 januari 2017 met terugwerkende kracht tot 1 januari 2016.

3.6.3 Borging

Omdat de centrale registratie van antibiotica de basis is van de antibiotica aanpak is er een goede administratieve borging van de antibioticaregistratie. Zowel iedere IKB Kip deelnemer als iedere geborgde pluimveedierenarts wordt jaarlijks gecontroleerd op een correcte administratie en een correcte registratie in de centrale databank. Naarmate de reductie van het antibioticumgebruik groter wordt en maatregelen zwaarder wordt het risico op 'non compliance' groter. De sector start in 2016 met een extra risicogericht controleprogramma bij pluimveebedrijven met onaangekondigde controles en het analyseren van monsters (veren, mest, water). 8 tot 10% van de bedrijven in de vleeskuikensector (vleeskuikenbedrijven, opfokbedrijven en vermeerderingsbedrijven) wordt bemonsterd.

Analyse- en borgingsprogramma antibiotica	
Doel	Via risicogerichte monsternamen en via analyses van de monsters op antibiotica op antibiotica verbeteren van de betrouwbaarheid van de antibioticagegevens.
Looptijd	2016 t/m 2020
Participanten	AVINED, Ducares, Rikilt, pluimveesector
Kosten / financiering	€ 600.000: kosten eerste jaar € 150.000, daarna evaluatie van programma. Financiering volledig door individuele deelnemers in de pluimveesector. Het programma wordt jaarlijks geëvalueerd en kan in de loop van de tijd worden aangepast qua inhoud en kosten.
Status	Start 1 mei 2016

3.6.4. Verbetering databank CRA

In de loop der jaren is de databank CRA steeds verder verbeterd. Er zijn echter nog steeds verbeteringen mogelijk, bijv. in de zin van automatische signaleringen en blokkering van fouten. Het rapport van KPMG over de antibioticadatabanken in de veehouderijsectoren van maart 2016 signaleert onzorgvuldigheden en verbetermogelijkheden. De pluimveesector komt met een verbeterplan in de tweede helft van 2016.

4. Knelpunten en aandachtspunten

De pluimveesector is trots op de bereikte resultaten, maar realiseert zich het maatschappelijk belang om verder te blijven werken aan een verantwoord antibioticabeleid. Er zijn de afgelopen jaren wel enkele knelpunten en aandachtspunten gesignaleerd. Om met elkaar ook de komende jaren stappen te maken, zullen ervaringen van de afgelopen jaren meegenomen worden bij het vormgeven van het vervolgbeleid. De knel- en aandachtspunten zijn onder te brengen in drie categorieën: een randvoorwaarde om een goede uitvoering te kunnen geven aan de vervolgaanpak antibiotica pluimveesector, aandachtspunten bij regelgeving en handhaving door overheidspartijen en gevolgen van beleid met betrekking tot specifieke middelen. Het is nodig om na te gaan of de knelpunten incidenteel zijn of breed spelen in de sector en of ze werkelijk gerelateerd zijn aan de verlaging van het antibioticumgebruik. Er komt meer aandacht voor het niet beschikbaar zijn van betrouwbare data.

4.1 Randvoorwaarde

De pluimveesector heeft sinds de opheffing van het Productschap Pluimvee en Eieren per 1 januari 2015 geen instrument meer om collectief onderzoek te financieren. Voor sectorbrede doelen als reductie antibioticagebruik en antibioticaresistentie is onderzoek nodig. De pluimveesector wil dit onderzoek (mede) financieren. Het is dan noodzakelijk dit geld van de individuele pluimveehouder te kunnen innen; ook van pluimveehouders die niet verenigd zijn binnen een brancheorganisatie. Zonder een instrument voor collectieve financiering komt nader onderzoek niet of nauwelijks van de grond. Een groot deel van het lopende praktijkonderzoek naar diergezondheid in de pluimveesector is medio 2015 stilgelegd, vanwege het ontbreken van dit instrument. Verwacht wordt dat in 2016 nog meer onderzoek wordt stilgelegd. In de vervolg aanpak antibiotica 2016 – 2020 zijn veterinaire praktijkonderzoek, meer kennisvergaring over antibioticaresistentie en onderzoek naar doelmatige interventie maatregelen belangrijk onderdelen. Het verkrijgen van een Algemeen Verbindend Verklaring (AVV) voor de financiering van onderzoek en innovatie is een randvoorwaarde voor de verdere uitvoering van deze vervolgaanpak. Europese regelgeving biedt de mogelijkheid tot het onder voorwaarden laten instellen van een AVV. De pluimveesector is hierover al zeer lange tijd in overleg met het ministerie van EZ. Realisatie is nog onduidelijk.

4.2 Regelgeving en handhaving

Bij naleving van regels is het van belang dat er op een goede wijze wordt gehandhaafd. Een helder handhavingskader is essentieel. Zowel bij de regelgeving als in de handhaving zijn er enkele belangrijke aandachtspunten.

- Kwaliteitsregelingen: de individuele antibiotica aanpak op vleeskuikenbedrijven is geregeld via de kwaliteitsregeling IKB Kip, waar ruim 90% van de vleeskuikenbedrijven in Nederland aan deelneemt. Dit betekent dat een belangrijk deel van de antibiotica aanpak niet van toepassing is op een kleine 10% van de vleeskuikenbedrijven. Het gaat dan onder meer over normering, indeling van bedrijven naar gebruik en maatregelen bij bovengemiddeld gebruik en bij veelgebruik. Ook andere onderdelen van de antibiotica aanpak worden via IKB Kip en IKB Ei geregeld. De controle bij IKB deelnemers is ten minste jaarlijks. De zwaarte van de maatregelen legt een druk op de participatiegraad van IKB Kip en Ei. Het is dan belangrijk dat de wettelijke basiseisen bij de niet IKB deelnemers extra goed worden gecontroleerd door de NVWA met ten minste eenzelfde frequentie als in de IKB-regelingen. De sector vraagt de overheid de niet IKB bedrijven jaarlijks te controleren op antibioticaregistratie en op wettelijk eisen als het werken met het bedrijfsgezondheidsplan.
- Illegaal gebruik van antibiotica: om te voorkomen dat de antibiotica aanpak minder effectief wordt, is een stevige inzet op illegaal gebruik van antibiotica belangrijk. Illegaal gebruik van antibiotica is ook een vorm van oneerlijke concurrentie tussen bedrijven.
- Administratie: de administratieve lasten van de antibiotica aanpak worden als hoog ervaren, zeker door bedrijven met een structureel laag antibioticumgebruik. Gekeken moet worden naar een differentiatie van de regels, waarbij bedrijven die structureel op een laag niveau zitten te maken krijgen met minder administratieve en/of controlelasten. Dit geldt zowel voor private als publieke lasten. Een voorbeeld is dat het bedrijfsbehandelplan bij pluimvee voor dierenartsen geen meerwaarde heft ten opzichte van het formularium. De sector vraagt steun van de overheid om te komen tot een administratieve lastenverlichting voor bedrijven met een laag gebruik van antibiotica.

4.3 Middel gerelateerde aandachtspunten

- Uitval: sector heeft zorgen over mogelijk meer uitval en meer afkeur bij vleeskuikenbedrijven als gevolg van verminderd gebruik van antibiotica. Langer wachten met het inzetten van antibiotica levert soms meer uitval op. Het niet gebruiken van antibiotica later in het koppel kan tot meer afkeur op de slachterij leiden. De sector wil in overleg met de dierenartsen komen tot een meer praktische invulling van formularia, uitgaande van de veterinaire kennis en kunde van de dierenarts. Dit betekent dat met een goede onderbouwing van de dierenarts een afwijking van het formularium mogelijk moet zijn. Hierover moeten goede afspraken worden gemaakt met de handhaver (NVWA). Dit ontbreekt op dit moment.
- Een combinatie van terughoudend antibioticumgebruik en uitval eerste week. Als dierenarts en pluimveehouder bij problemen besluiten niet direct een antibioticum in te zetten, kan een grotere uitval ontstaan dan wanneer gelijk een antibioticum was ingezet. In regelgeving is een bepaling opgenomen dat bij een hogere uitval een bedrijf terug moet in bezettingsgraad. Terughoudend gebruik van antibiotica wordt zo 'afgestraft'. De pluimveesector kent voorbeelden uit andere lidstaten dat bij veterinaire problemen en een terughoudend gebruik van antibiotica geen sanctie volgt. De sector wil hier een afspraak over maken met de overheid.
- Lincomycine-spectinomycine: vleeskuikenbedrijven zijn gestopt met het gebruik van lincomycine-spectinomycine kort na de opzet van de dieren. Vanwege problemen met enterococci leidt dit in individuele gevallen tot (veel) meer uitval en veel meer inzet van antibiotica later in het koppel. De dierenartsen en de pluimveesector willen in een beperkt aantal, strikt gedefinieerde gevallen dit enterococci probleem als een bedrijfsgebonden probleem willen benaderen, waarbij voor beperkte tijd inzet van lincomycine-spectinomycine kort na opzet mogelijk is. Hiervoor is nog geen ruimte verkregen.
- Beperkte beschikbaarheid: er zijn zorgen over de (toekomstige) beschikbaarheid van antibiotica in de juiste verpakkingen en over (toekomstige) beschikbaarheid van vaccins. Voor bepaalde pluimvee(deel)sectoren geldt bij bepaalde aandoeningen dat er geen of beperkte beschikbaarheid is van eerste keus middelen i.v.m. ontbrekende / te beperkt geformuleerde registratie. Verder bestaan er veel vaccins die geen registratie hebben in Nederland. De pluimveesector wil met verschillende partijen, waaronder de overheid en de farmaceutische industrie in overleg om te kijken of ook voor kleinere sectoren de juiste middelen en vaccins ter beschikking komen.

BIJLAGE 1: bedrijfstypen in de Nederlandse pluimveesectoren

Vleeskuikensector

Opfokbedrijven grootouerdieren vlees
Vermeerderingsbedrijven grootouerdieren vlees
Broederijen
Opfokbedrijven ouerdieren vlees
Vermeerderingsbedrijven ouerdieren vlees
Broederijen
Vleeskuikenbedrijven
Slachterijen, uitsnijderijen

Legsector

Opfokbedrijven grootouerdieren leg
Vermeerderingsbedrijven grootouerdieren leg
Broederijen
Opfokbedrijven ouerdieren leg
Vermeerderingsbedrijven ouerdieren leg
Broederijen
Opfokbedrijven leghennen
Leghennenbedrijven
Pakstations, verwerkers

Kalkoensector

Broederij
kalkoenbedrijven

Eendensector

Vermeerderingsbedrijven ouerdieren
Broederijen
Eendenbedrijven
Slachterijen, uitsnijderijen

BIJLAGE 2: maatregelen pluimveesector antibiotica 2009 - 2015

Onderstaand op hoofdlijnen de activiteiten die de pluimveesector heeft uitgevoerd bij de antibiotica aanpak, voor zover deze zijn geïnitieerd door de werkgroep antibiotica pluimveesector. Er vinden daarnaast nog vele activiteiten plaats, gericht op een reductie van het gebruik van antibiotica. Soms op projectniveau ('antibioticavrije keten', 'zicht op gezonde dieren') en veel op individueel bedrijfsniveau.

Registratie

- Opname verplichte registratie van antibiotica door de dierenarts in een centrale databank in IKB Kip
- Opname verplichte registratie van antibiotica door de dierenarts in een centrale databank in IKB Ei
- Vrijwillige registratie van antibiotica in kalkoensector
- Opnemen verplichte registratie van antibiotica in een centrale databank via productschapsverordening in 2011 en 2012. Dit geldt voor de vleeskuiken-, leg- en kalkoensector. In 2015 is de verplichting vanwege verdwijnen productschappen overgenomen in EZ-regelgeving.
- De registratie omvat de gegevens rond de leveringen van antibiotica en de achterliggende reden voor het gebruik in de vorm van registratie van koppelbeelden en gestelde diagnoses.
- Koppeling I&R gegevens pluimveesector met de antibioticaregistratie

(Benchmark)rapporten

- Vleeskuikenbedrijven: elk vleeskuikenbedrijf krijgt per kwartaal (sinds eind 2011) een individueel benchmarkrapport. In dit rapport staat het gebruik van antibiotica op het bedrijf en per ronde, het gebruik naar soort middel (eerste, tweede, derde keus), de leeftijd waarop de dieren behandeld worden en de reden van behandeling en al deze gegevens afgezet tegen het gemiddelde in de sector.
- Kalkoenbedrijven: elk kalkoenbedrijf krijgt jaarlijks een individueel benchmarkrapport (vergelijkbaar met het rapport voor de vleeskuikenbedrijven).
- Opfokbedrijven krijgen sinds 2014 iedere 6 maanden een benchmarkrapport.
- Dierenartsenpraktijken: elke dierenartsenpraktijk krijgt sinds eind 2011 elk kwartaal een individueel benchmarkrapport voor de praktijk, gebaseerd op het antibioticumgebruik van hun vleeskuikenklanten.
- Dierenartsen: individuele dierenartsen ontvangen elk kwartaal een benchmarkrapport op basis van de "Veterinaire Benchmark Indicator". Deze is in 2014 voor het eerst verstuurd.
- Kuikenleveranciers: in 2014 is een eerste benchmark voor kuikenleveranciers (gebaseerd op het antibioticumgebruik van hun vleeskuikenklanten in 2013) verstuurd. In 2016 wordt deze benchmark weer herhaald over 2014 en 2015.
- Diervoederleveranciers: vanaf 2014 is een eerste benchmark voor diervoederleveranciers verstuurd (gebaseerd op het antibioticumgebruik van hun vleeskuikenklanten in 2013). In 2016 wordt de benchmark weer herhaald over 2014 en 2015.
- Vermeerderingsbedrijven en pluimveebedrijven in de eiersector krijgen geen benchmarkrapport (vanwege het lage gebruik) maar wel informatie per brief over het antibioticumgebruik.
- Jaarlijks wordt een rapport van het antibioticumgebruik in de pluimveesector gepubliceerd. Dit is een uitgebreide openbare verantwoording van de pluimveesector.
- Veel verschillende soorten analyserapporten vanuit de databank.

Dierenarts en pluimveehouder

- Verplichte één op één relatie pluimveehouder - dierenarts via een overeenkomst in IKB Kip en in IKB Ei en in de kwaliteitsregeling van de dierenartsen: geborgde pluimvee dierenarts (GPD).
- Dierenarts werkt verplicht volgens het formularium (IKB Kip, IKB Ei, GPD).
- Pluimveehouder en dierenarts voeren jaarlijks een bedrijfsanalyse uit via een model bedrijfsgezondheidsplan. Hierin wordt de beoogde reductie vermeld en de verbetermaatregelen.
- Dierenarts en pluimveehouders evalueren jaarlijks het bedrijfsbehandelplan

Reductieaanpak op individuele bedrijven

Vleeskuikenbedrijven worden sinds juli 2013 ingedeeld in een van de categorieën van antibioticumgebruik: actieniveau, signaleringsniveau en streefniveau. Bedrijven in signaleringsniveau moeten met hun dierenarts binnen vier weken een verbeterplan opstellen.

Bedrijven in het actieniveau moeten met hun dierenarts binnen enkele weken een plan van aanpak opstellen met behulp van een digitale tool: de zogenaamde gestructureerde aanpak. Bedrijven die gedurende langere tijd in het actieniveau blijven zitten, zijn verplicht een aangewezen deskundige in de arm te nemen.

Aanpak tweede en derde keus middelen

- De KNMvD heeft de formularia aangepast aan het rapport van de Gezondheidsraad. Voor de mens kritische middelen zijn derde keus middelen geworden. Het gebruik van het formularium is voor dierenartsen verplicht via de IKB regelingen Kip en Ei.
- Bewustwording van het gebruik van de juiste middelen via de benchmarkrapporten.
- Bewustwording correct gebruik van antibiotica via brieven PPE en AVINED, mede gericht op
- voorkoming preventief gebruik van antibiotica.
- In 2014 is de aanpak derde keus middelen aangescherpt (verplichte verbeterplannen bij elk gebruik van derde keus middelen).
- Per (deel)sector is een analyse gemaakt van mogelijke knelpunten.

Overig

- Broederijen vleessector en legsector hebben de afspraak gemaakt in maart 2010 om geen enkel antibioticum meer te gebruiken in de broederij.
- Wettelijke verbod op preventief gebruik van antibiotica sinds 2013. De sector en de dierenartsen hebben hier veel en duidelijk over gecommuniceerd.
- Divers veterinair onderzoek om aandoeningen te kunnen verhelpen en om het gebruik van antibiotica te kunnen voorkomen, gefinancierd door de sector.
- Verplichting tot het gebruik van een kuikenpaspoort om gegevens van voorschakels via de broederij door te geven aan vleeskuikenbedrijven en om gegevens van vleeskuikenbedrijven terug te koppelen naar de broederijen.
- Opfok: aanvullende vrijwillige maatregelen: doorgifte extra informatie over koppels vanuit fokkerij naar opfokbedrijven, leidraad voor dierenartsen voor inzet van antibiotica in de eerste week, protocol voor de wijze van opvang van vleeskuikens
- Kalkoensector: inventarisatie kritische succesfactoren, aanspreken bedrijven op hoogte van antibioticumgebruik.